

9. GAIA: “Obligazioa ordaintzea edo betetzea (II)”

LABURPENA: I. Betetzeko lekua. -1. Interesdunek aurrez ezarritako lekua. -2. Zor den gauza dagoen lekua. -3. Zordunaren egoitzako lekua. -II. Betetzeko denbora. -III. Ordainketaren froga eta gastuak. -1. Ordainketa-agiria frogabide gisa. -2. Betetzeko egin beharreko gastuak. -IV. Ordainketak egozteak. -1. Kontzeptua eta motak. -2. Egoztearen premisak. -3. Egozte-irizpideak. -4. Interes-gatazka eta legez egozteak. -V. Zor ez dena ordaintzea. -1. Kontzeptua eta ezaugarriak. -2. Itzultzeko obligazioaren oinarriak. -2.1. Ordaintze kontzeptuan ematea (*datio*). -2.2. Kobratzeko eskubiderik eza (*indebitum*). -2.3. *Solvens* delakoak uste izatea emandakoa zor zuela (*error*). -3. Itzulketa-akzioaren irismena. -3.1. Izaera eta legitimazioa. -3.2. Fede gaiztoko *accipiens* delakoaren erantzukizua. -3.3. Fede oneko *accipiens* delakoaren erantzukizuna. -3.4. Itzultzeko obligazioaren salbuespena. -4. Auzi-jartzaile eta, hala dagokionean, demandatuaren frogaren kargak duen edukia.

ARAUDIA: KZeko 1.110., 1.113., 1.114., 1.125., 1.168., 1.171.-1.174., 1.299. eta 1.895.-1.901. art.; PZLko 50.-53., 217., 299., 326. eta 394.-398. art.; salgaiak nazioartean salerosteko kontratuei buruzko Nazio Batuen Hitzarmeneko 57. art. (VNBH; Vienan 1980eko apirilaren 11an egin eta Espainiak 1990eko uztailaren 17ko Tresna bidez onartua: EBO 1991-I-30; errakuntzen zuzenketa: EBO 1996-XI-26); Kontsumitzaileen eta Erabiltzaileen Defentsari (KEDL) buruzko uztailaren 19ko 26/1984 Lege orokorraren 10.1 eta 10. bis art. eta 1. XG (Kontratazioaren baldintza orokorreari buruzko apirilaren 13ko 7/1998 Legearenaren, 1. Xedapen Gehigarriak txertatua); Hiri Errentamenduei (HEL) buruzko azaroaren 24ko 29/1994 Legearen 17. art.; Kontsumorako Mailegari (KML) buruzko martxoaren 23ko 7/1995 Legearen 13. art. (EBO, III-25ekoa); Merkataritza Txikia Antolatzeari buruzko urtarrilaren 15eko 7/1996 Legearen 11. art. (MTAL); abenduaren 18ko 2402/1985 Errege Dekretua, enpresariak eta profesionalek faktura egin eta emateko duten betebeharra arautzen duena (1992-XII-29ko, 1994-IX-2ko eta 1995-II-24ko Errege Dekretuek aldatua); otsailaren 5eko 148/1996 Errege Dekretua, jaso behar ez ziren Gizarte Segurantzako prestazioak itzultzeko prozedura berezia arautzen duena (eta hori garatzen duen Agindua, 1997ko uztailaren 18koa; EBO 1997-VII-29koa); uztailaren 11ko 1134/1997 Errege Dekretua, klase pasiboen alorrean jaso behar ez ziren prestazioak itzultzeko prozedura arautu eta beste arau batzuk ere ezartzen dituena (EBO VII-30).

I. BETETZEKO LEKUA

Betetzearen efikazia edo baliozkotasunari buruz iritzia emateko eta, obligazioa bete ez bada, ezar daitezkeen akzioak epaitzeko eskuduna zein epaile edo auzitegi den erabakitzeko, ezinbestekoa da *obligazioa bete behar den lekua* edo kokagune geografikoa ezagutzea.

Euskarri honen VII. Gaian, obligazioa sortzen zen lekua izan dugu aztergai (*locus contractus*). Gai honetan, berriz, *obligazioa betetzeko lekua* (*locus solutionis*) zehazteko dauden arauak zein diren bilatzea dagokigu.

Lan hori, berez, erraza da, legegileak berak, ordainketa arautzeko ezarritako arau orokorren artean Kodean paradigmaticoenak diren obligazioak (interesatuen arteko hitzarmenetik *sortuak* eta *gauza zehatza ematekoak*: 1.171.I eta II. art.) betetzeko garaian jarraitu beharreko gidabideak emateaz gain, *beste edozein kasutarako* sistema ixteko araua (1.171.III. art.) emanda uzteko ardura izan baitu.

1. Interesdunek aurrez ezarritako lekua

Interesatuen borondatearen autonomia baliatuz, KZeko 1.171. artikulua, bere *lehen lerroaldean*, zera ezartzen du: *ordainketa obligazioak izendatutako lekuan egingo da*.

Gehienetan, obligazioa betetzeko *lekua* hasieran egindako hitzarmeneko klausula baten bidez izendatuko da. Baina, obligazioa *ahoz* sortzeko aukera egoteaz gain -ordaintzeko lekua zehaztuz-, hartzekodunak eta zordunak, *elkarri lotuta geratu ostean* -kontratuz edo kontratuz kanpo- adostu dezakete, beren intereserako egokiena den betetze-lekua finkatzea (edo aldatzea: *vid.* AGE 1975-III-7koa).

Lekua *izendatzea*, hitzartu bada edo finkatu eta gero, modu *hutsean* eta *soilean* egin daiteke, baina ondorengo gertakari baten menpe uzteko eragozpenik ere ez dago (adb: mendian, euriterik ezean). Lekua horrela izendatzeak, noski, ez du obligazioa baldintzapeko bihurtzen. Lotura egiazkoa da, baina, gerta daiteke agian adierazitako lekuan bete beharrik egon ez eta gainerako arauak adierazitako lekuan bete behar izatea. Bestalde, antzik badute ere, lekua *baldintzapean* izendatzea eta obligazioa betetzeko *aukerako hainbat leku* finkatzea bereizi behar dira. Azken kasu horretan, erabakitzeke geratzen da aukera horretan interesatuetatik nork aukeratuko duen (zordunak, besterik ez bada esaten: KZeko 1.132. art.) eta egindako aukera beste alderdiari *garaiz jakinarazteko* lana nork izango duen (*vid.* 1.133. art.).

Legegileak *izendatu* aditza (mugatuagoak diren beste batzuk baztertuz: adostu edo hitzartu) aukeratu izanak bidea eman die doktrinari eta jurisprudentziari zera ziurtatzeko: betetzeko lekua esplizituki finkatzeko aukera egoteaz gain, *isilbidez* ere finka daiteke. Obligazioa exekutatzeke izendatutako lekua, hau da, betetzeko lekua, esplizituki adierazten ez bada ere, horrek ez du esan nahi *kontratuaren izaerarekin eta alorrean ohikoak diren irizpideekin bat datorrena zer den arakatu* ezin denik (AGE 1993-V-21lekoa). Testuinguru horretatik abiatuz, interpretazio lan horren emaitzek oinarria aurkitu dezakete honako adierazle hauetako batean (BERCOVITZ):

- a) Prestazioa objektu bat ematekoa bada, objektua dagoen lekuan bete behar da (berogailua jarri *eraikin batean*).

b) Obligazio sinalagmatikoetan, prestazioetako bat bete behar den lekua finkatu bada, kontraprestazioa ere leku berean bete beharko da (*vid.* 1.500.II. art.).

c) Susma daiteke negozioa egiteko toki gisa erabili den lekua nahi izan dela obligazioa betetzeko.

d) Alderdiak esplizituki leku jakin bateko auzitegietara lotu badira sortu daitezkeen arazoak konpontzeko, susma daiteke, halaber, obligazioa betetzeko leku hori izendatu nahi izan dela.

e) Halabeharrez toki jakin batean prestatu beharreko zerbitzua izan eta non ordaindu behar den adierazi ez bada, ulertuko da isilbidez zerbitzua bete den lekua nahi dela ordaintzeko leku gisa.

Deskribatutako aldagai horietako batean alderdiek obligazioa betetzeko lekua *izendatuta* uzten badute, leku horretan bakarrik du hartzekodunak prestazioa galdatzeko eskubidea eta zordunak, obligaziotik askatzeko, han bakarrik bete dezake. Baina, alderdiek inplizituki ere betetzeko lekua adierazi ez badute, Kodearen hurrengo araura pasatu beharko da.

2. Zor den gauza dagoen lekua

Kzeko 1.171.II. artikulua dioenez, *obligazioa gauza zehatza ematekoa bada, prestazioaren lekua obligazioa sortzeko unean gauza dagoen lekua izango da.*

Araua emateko modua sendoa bada ere (... *izango da... dagoen lekua*), bigarren lerroalde hori ez da lehenengo lerroaldean alderdien alde aldarrikatutako autonomiari ezarritako salbuespena. Erregela, izaeraz, subsidiarioa eta mugatua da. Lehen arauarekiko *subsidiarioa* da, gauza jakina emateari buruzkoa izanik ere, lehenik alderdien borondateak diona kontuan izan beharko baita. Gainera, arauak *irismen mugatua* du, Kzeko 1.171.II. artikuluko irizpideak zerbait egiteko, ez egiteko edo gauza generikoa emateko prestazioa duten obligazioen betetze-lekua zehazteko ez baitu balio.

Xedapenak *gauza zehatza* -higigarria nahiz higiezina- emateko obligazioa bakarrik eraentzen du. Hala ere, bitxia gertatzen da araua errazen aplikatu daitezkeen kasuetan hura balioz eskasa izatea eta benetan bere beharra dagoen kasuetan, berriz, frogarazi arazoak direla-eta, askotan erabiltezin gertatzea. Hala, araua balioz eskasa geratzen da ondasun *higiezina* eman behar denean: obligazioa sortu den eta betetzeko ezarri den unean artean, higiezina lekuz aldatzeko aukerarik ez dago, eta, gainera, *tradioa* gehienetan, sinbolikoki edo instrumentu bidez egingo da (hala ere, ez da ahaztu behar obligazioa *bete behar den* lekuak duela lehentasuna judiziozko akzioak ezagutzeko irizpideen artean). Alderantziz gertatuko da gauza *higigarria* emateko obligazioa bete behar denean, *obligazioa*

sortzeko unean duen kokapena frogatzeko arazo larriak egon baitaitezke. Azkenean, froga bidez besterik ondorioztatzen ez bada, uste izan beharko da -higigarria izanik ere- gauza ez dela lekuz aldatu: emateko unean dagoen lekuan zegoela lehen ere.

3. Zordunaren bizilekua

Kzeko 1.171.III. artikulua agintzen duenez, *gainerako kasuetan*, ordaintzeko lekua *zordunaren bizilekuari dagokiona izango da*.

Obligazioa betetzeko lekua eta zordunaren egoitza lotzea, azkenean jaso eta aurreko bi arauetako erregela subsidiarioa bada ere, sistema ixteko erabiltzen da eta izaeraz *arau orokor* bihurtzen da. Horren ondorioz, obligazioaren iturria edozein (negoziozkoa edo negozioz kanpoko) izanik eta prestazioaren izaera zer-nolakoa (ematekoa, egitekoa edo ez egitekoa) den ere alde batera utziz, zordunak obligazioa bere egoitzan betetzeko eskubidea du, itunak beste nonbait betetzeko obligazioa jartzen ez badio (1.171.I. art.) edo gauza zehaztua emateko konpromisoa hartu ez badu behintzat (1.171.II. art.).

Kodeak obligatuaren egoitzari dagokion lekua nahiago izatea eta zordunaren aldeko aukera tradizionala (*favor debitoris*) bat datoz. Legegilearen aukera horrek ondorio nabarmenak dakartza auzibide-eremura, zordunak gertueneko zaizkion jurisdikzio-organoen aurrean auzitan aritzeko mesedea izango baitu, eta judizioz kanpoko jardueretan ere mesedetuta suertatuko baita: hartzekodunak joan beharko du zorduna dagoen lekura ordainketa eskatzera, kobratzera edo hura berandutzean jartzera (BELTRÁN DE HEREDIA).

Jakina denez, *favor debitoris* printzipioa eta obligazioa zordunaren egoitzan betetzeko araua legegileak ez ditu jatorriz kontratuzkoak diren obligazioetara bakarrik mugatu. Araua, hain zuzen ere, *oro har obligazioei buruzkoa* den IV. Liburuko I. tituluaren barruan sartuta dago. Hala ere, jurisprudentziak aditzera eman duenez, araua ez da kontuan hartuko, obligazioa, *zor ez zena kobratutakoa itzultzekoa* bada, *entrega egin zen leku berean* bete beharko baita (AGEE 1911-III-17 eta 1928-I-12koak), edo, *legez kontrako egintzak eragindako kalteak konpontzekoa* bada, *obligazioa sortu zen lekuan*, hau da, kaltea sortu edo portaera kaltegarria egin zen lekuan, bete beharko baita (AGEE 1946-IX-27 eta 1963-III-29koak, eta, oinarri berriak erabiliz, AGE 1996-IX-16koa). Printzipio hura gainditu eta, azken finean, 1.171.III. artikuluko arauak atzerantzko aldaketa jasateak badu azalpenik: kaltetuak ordaina jasotzea erraztu nahi da (*favor creditoris*). Beraz, irizpide hori jurisprudentziako beste zenbait ildorekin bat dator, hain zuzen, frogaren zama alderantziz jarri eta kontratuz kanpoko erantzukizun horretan solidaritate-ustekizuna ezartzearekin.

Obligazioa bete behar den lekua KZeko 1.171.III. artikuluaaren arabera erabaki behar bada, xedapenaren idazkerak hainbat arazo pizten ditu. Hemen horiek adierazi besterik ez da egingo:

1. Egoitza zehazteko orduan, aurrez ikusi behar da zorduna pertsona fisikoa edo juridikoa den. Pertsona fisikoek *obligazio zibilak betetzeko egoitza ohiko bizilekua* izango dute (KZeko 40.I. art.); pertsona juridikoek, berriz, beren *estatutuetan* zehaztutakoa izango dute edo, estatutuetan adierazi ezean, *legezko ordezkaritza* edo *establezimendu nagusia* dagoen lekua (KZeko 41. art.). Egoitza *orokor eta borondatezko* horren ondoan, gogora ekarri behar da legeak berak norbaiten jardura profesional osoa beste leku batera lot dezakeela (enpresarien eta profesionalen *legezko* egoitza: PZLko 50.3. art.) eta alderdiek, negozio jakin batean, negoziotako fikziozko egoitza mugatua adieraz dezaketela (*hautazko* egoitza: AGE 1993-I-30ekoa).

2. Zordun anitz egon eta zorra partziarioa bada, zordun bakoitzak bere egoitza du eragin substantiborako zein auzibide-eraginerako; solidaritate pasiboa baldin badago, obligazioa galdatzen zaion zordunaren egoitzak balioko du. Prestazio zatiezinetan, berriz, arazoak sortzen ditu zordun mankomunatuak eta zordun solidarioek, obligaziotik askatuta geratzeko, zein egoitzatan betetzeko eskubidea duten erabakitzeak; beste lekurik izendatu ezean eta prestazioa zehaztutako gauza ematekoa ez bada, pentsa daiteke guztien egoitzak modu *aukerakoan* ezarri direla, ordainketa egoitza posibleetatik non egingo den hartzekodunari garaiz *jakinarazi* behar bazaio ere. PZLko 53.2. artikulua, ostera, mankomunatuak edo solidarioki obligatutako edonoren egoitza aukeratzea demanda-jartzailearen esku uzten du, eta horren arabera erabakiko da pretentsio judizialez arduratzeko *lurralde-eskumena* zein epaitegi edo auzitegi izango duen.

3. Kodeko arauak horri buruz ezer esaten ez badu ere, gehienentz, obligazioa bete beharko da *obligazioa bere epemugara iristean* zordun den pertsonaren egoitzan eta, *hain justu ere, une horretan* duen egoitzan.

Noski, horretatik guztitik ez da ondorioztatzen zordunak egoitza aldatu ezin duenik (herrialde berean edo herrialdetik kanpora). Laburtuz, obligazioa betetzeko lekua hura sortzeko garaian zehaztuta geratu dena da, bitartean zordunak bere egoitza aldatzen badu ere. Hitzarmenik ezean, hasierako zordunaren zorra hartzen dutenei ere arau bera aplikatuko zaie: jaraunsleek eta zorra bere gain hartu duenak, noski, beren egoitza ez dute obligazioa betetzeko leku bihurtuko. Baina, norbaitek zorra bere gain hartzen badu eta hartzekoduna ados badago, beste kontu bat da horrek ere aldi berean esan gabeko obligazioa betetzeko lekua aldatzea onartu duela ustekizuna izatea.

II. BETETZEKO DENBORA

Betetzeko garaia edo prestazioaren garaia (dies solutionis) aipatzen dugunean, VII. gaian azaldu zenez, agindutako portaerak galdatzeko eta betetzeko datari edo denborazko sekuentziari buruz ari gara.

Betetzearen denborari buruzko iruzkinak aipatutako gaian zabal azaldu zirenez, aski izango litzateke honako hauek gogoraraztea:

A) Obligazioak, besterik hitzartu ezean, *garbiak* (baldintzarik edo eperik gabeak) dira eta *berehala galda daitezke*; hau da, hartzekodunak prestazioa berehala erreklama dezake eta zordunak ere segituan bete beharko du (1.113. art.). Arau hori, hots, *berehalako galdagarritasuna (statim debetur)*, suntsiarazte-baldintzapeko obligazioetarako ere ezartzen da, noski, balizko suntsitzearen eraginak kendu gabe (Kzeko 1.113 eta 1.114. art.).

B) *Epeko obligazioak (terminodunak)*, egiten direnetik sortzen badira ere, "*eguna heltzen denean bakarrik izango dira galdagarri*" (1.125.I. art.), zordunak, aurrez, epea erabiltzeko bere eskubidea galdu ez badu (1.129. art.), edo epea hartzekodunaren onerako bakarrik ezarri ez bada (*vid.* 1.127. art.). Hala ere, zordunak oraindik galda ezin daitekeen prestazioa betetzen badu, ordaindutakoa errepikatzeko eskubiderik ez du izango; baina, ordainketa errakuntzaz aurreratu badu, *interusurium* delakoa (fruituak edo interesak), behintzat, errepika dezake (1.126. art.).

C) *Etete-baldintzapeko obligazioak* obligazioa menpean duen gertakaria gertatu ostean -eta bakarrik gertatzen bada- bete beharko dira (1.114. art.). Etenda dagoen aldian, ordaindutakoa berreskura daiteke (1.121.II. art.). Gertakaria izan eta gero (edo baldintza negatiborik ezean), obligazioa garbitu egiten da eta prestazioa *berehala galda* daiteke.

Legegileak sortutako kontzepzioan, betetzeko unea (galdatzeko epea) gainditzeak ez du *berez bakarrik* behin-betiko ez-betetze egoera sortzen: salbuespenezko hipotesia, hau da, *epea funtsezkoa* ez bada behintzat, zordunak geroago ere betetzeko ahalmena (eta betebeharra) du, prestazioari atzeratze horrek sortutako *kalte-galeren ordaina* gehitu behar bazaio ere (1.101. art.). Gainera, kalte-ordaina eman beharra ez du sortzen atzerapenak berak, eta hartzekodunari horrek benetan sortu dizkion kalteek baizik. Kalte horiek egoteaz gain, kalte-ordaina eman beharra egoteko, zordunak *berandutze-egoeran* egon behar du; atzeratze kualifikatua da normalean interpelazioa egotea eskatzen duena (*vid.* Kzeko 1.100. art.).

III. ORDAINKETAREN FROGA ETA GASTUAK

1. Ordainketa-agiria frogabide gisa

Zordunak zor duen prestazioa garaiz eta zuzen betetzeko obligazioa du; gainera, auzirik balego, beraren kontura izango da obligaziotik askatu dela frogatzea. Hasteko, zuzenbidean onartutako *edozein baliabide erabiliz* froga daiteke obligazioaren ordainketa (*vid.* PZLko 299. art.); baina, frogatu beharreko egitatearen izaera kontuan hartuz, honako baliabide hauek izango dira egokienak: dokumentu publiko zein pribatuak, judizioz edo judiziotik kanpo lortutako hartzekodunaren aitortza, lekukoak eta ustekizunak. Eta, bereziki horien artean, asetako hartzekodunak sinatutako *faktura edo ordainagiria* da obligazioa ordaindu dela frogatzeko baliabideetatik ziurrena eta bizkorrena (judiziotik kanpoko *aitortzaren* antzekoa, beraren *emailearen aurka frogatzen* dena: *vid.* Kzeko 1.229. eta PZLko 326. art.).

Kodeak ez du faktura edo ordainagiria lortzeko zordunak duen interesa babesteko arau berezirik jasotzen (aipamenak jasotzen baditu ere: 1.110., 1.172.II, 1.616., 1.684. eta 1.685. art.), baina, doktrinako egile gehienek ustez, zordunak hartzekodunari ordainagiria eskatzen badio, horrek emateko obligazioa izango du, *usadioek* eta *fede onak* betebeharrak hori ezartzen baitute (*vid.* Kzeko 7. eta 1.258. art.). Horren ondorioz, ordaindu aurretik hartzekodunak zordunari ordainagiria emango ez diola esaten badio, horrek *kontsignazio bidez* ordaindu eta obligaziotik askatzeko aukera izango du (obligazioa ematekoa bada), eta, bestela, ordainketa formalki eskaini ostean, prestazioa jasotzeko alderdia berandutze-egoeran jartzeko aukera izango du (*mora creditoris*).

2. Betetzeko egin beharreko gastuak

Gaiari buruzko arau orokorra Kzeko 1.168. artikulua jasotzen du. Xedapenak bereizten ditu prestazioa betetzeak eskatzen dituen *judizioz kanpoko* gastuak eta auzitegien parte hartzeak sortutako *judiziozko* gastuak. Noski, judizioan sortutako *kostuei* buruz Kode Zibilak ez du ezer esaten eta, kasu bakoitzean, jurisdikzio-organismoek prozedurei buruzko arauen arabera erabakiko dutela gogorarazten du bakarrik (*vid.* PZLko 39.4-398. art.). Hala ere, Kode Zibilak berak, 1.179. artikuluan, *kontsignazioak sortutako* gastuak nork ordaindu behar dituen agintzen du. Kontsignazioa zuzena bada, gastuak -artikulu horrek agintzen duenez- hartzekodunaren kontura izango dira.

Kzeko 1.168. artikulua bere lehenengo esaldian agortzen du berezko arau-edukia: *ordainketak ekar ditzakeen judiziotik kanpoko gastuak zordunaren kontura* izango dira. Arauaren bertutea prestazioaren osotasunaren betekizuna (1.157. art.) berrestea da: hartzekodunak prestazioa agindu zen moduan eskatzeko eskubidea du, dagokion lekuan eta berari inolako gasturik atxiki gabe. Horren ondorioz, interesatuek

beste araudirik ezartzen ez duten bitartean (araua xedapenezkoa baita), zordunak bere gain hartu beharko ditu obligazioa betetzeko *prebentzioek*, *prestakuntzak* eta *exekuzioak* eskatutako gastu guztiak.

Bereziki, prestazioa *ibiltaria* bada, jarduera egin beharreko lekurainoko *joan-etorriak* sortutako gastuak zordunak jasan beharko ditu. Prestazioa, zordunaren egoitza edo establezimenduan ez eta beste gune geografiko batean zerbait ematekoa bada, zordunaren kontura (eta arriskura) izango da gauza jasotzeko egunean behar den lekuan egoteko jarri beharreko baliabideak (prestakuntza, bilgarria, bidalketa, garraio-kostuak eta aseguruak) jartzea. Obligazioa diruzkoa izan eta ordainketa *truke-letretan* gauzatzen bada, jurisprudentziaren ustez, horiek zirkulazioan jartzeak eta protestatzeak sortutako gastuak zordunak ordaindu beharko ditu (AGEE 1969-III-5 eta 1971-IV-30ekoak); ordainketa, bankuko kontuen arteko transferentzia bidez egiten bada, agindua ematen duen zordunak ordaindu beharko ditu gastuak eta komisioak.

Obligaziozko erlazio zehatzei buruz, Kodeak arau bereziak ezartzen ditu. Hala, salerosketari buruz, 1.465. artikulua xedatzen duenez, saldutako *gauza emateko gastuak* saltzailearen kontura izango dira (zordun izanik, bestela ere, *ex* 1.168. artikulua arabera, berak ordaindu behar ditu), eta *garraio edo lekuz aldatzeko gastuak*, *eroslearen kontura*. Azken esaldi hori (izaeraz xedapenezkoa, gastuei buruzko araudi osoa bezala), ez da 1.168. artikuluari ezarritako salbuespena; esaldi horrek 1.168. artikuluko arau orokorra osatzen du. Arazoa ematea egin behar den lekua zehaztea da; leku horretaraino lekuz aldatzeko gastuak zordunaren kontura dira (1.168. art.: *eramateko* obligazioak edo *lekuz aldatzeko* prestazioak), eta ematea jaso osteko gastuak eroslearen kontura dira (1.465. art.: *bilatzeko edo jasotzeko* prestazioak). Bestalde, emateko obligazioa doako negoziotik badator, ez litzateke oso bidezkoa izango zordunaren sakrifizioa handitzea obligazioa betetzeak sortutako gastuak ere haren kontura jarritz (*vid.* kzeko 1.728 eta 1.779. art.).

IV. ORDAINKETAK EGOZTEA

1. Kontzeptua eta motak

Egozteak esanahietatik zabalduenean esan nahi du *beste norbaiti errua, delitua edo ekintza esleitzea*; baina -interesatzen zaigun esanahira gehiago hurbilduz- egozteak esan nahi du, halaber, *kopuru bat nola inbertitu den adieraztea*, bai kopuru hori ematean, baita kontu batean idazpena egitean ere. Ikuspegi horretatik, *ordainketa egozteak* adierazten du *egiten den prestazioaren eta horrekin asetzen den obligazioaren artean nolabaiteko lotura ezarri dela*. Beste modu batera esanda, ordaintzeko unean eta modu ezeztazinean zordunak *burututako prestazioa zein zorrari aplikatzen zaion esatea edo adieraztea* da egozketa (AGEE 1985-X-25 eta 1998-III-14koak), hots, "prestazio bat obligazio jakin bat ordaintzea bihurtzen duen eragiketa" (BERCOVITZ).

Dena den, aipatutako kontzeptu horiek, hain orokorrak izanik, aukera ematen dute ordainketan parte hartu duen edonork egindako egozketa (*negoziozko edo borondatezko* egozketa) eta legeak berak, aurreko egozketarik egon ezean, egiten duen aplikazioa (*legezko* egozketa) beren eremuan biltzeko.

2. Egoztearen premisak

Ordainketa egozteko premisak edo betekizunak 1.172.I. artikuluko lehen esapidean laburbiltzen dira, "*hartzekodun bakar baten alde era bereko zor desberdinak dituen*" zordunaz mintzo baita. Hala ere, komeni da betekizunok bereizita azaltzea eta zerrendan beste bi premisa sartzea (zor desberdinak *autonomoak* eta *galdagarriak* izatea); arauak aipatzen ez baditu ere, auzitegietaiko zein egileen doktrinak eskakizunetara ekartzen baitituzte. Gehigarri horiekin, betekizunen zerrenda bost premisak osatzen dute:

1. **Prestazioa betetzeko unean, zor anitz egotea.** Zor bakarra baldin badago, besterik egon ez delako edo zeudenak aurrez iraungi direlako, *berez, egozketarik ez dago* edo, hobeto esanda, egozketa automatikoa da: betetako prestazioa dagoen zor bakarraren ordainketari aplikatuko zaio (*vid.* AGE 1981-II-16 eta 1987-VI-22koak).

2. **Zor guztiak edo horietatik bi bederen espezie berekoak izatea.** Esapideak aditzera ematen duenez, legegilea, bere subkontzientean, *diruzko* zorrak betetzean pentsatzen ari da (espezie berarekin ordain daitezkeenak: *vid.* 1.170.I. art.). Hala ere, Kodeak ezarritako arauak betetako prestazioa, izaeraz edonolakoa (ematekoa, egitekoa edo ez egitekoa), zertara aplikatu behar den erabakitzeko erabili behar dira, *baldin eta, zorrak berdinak direlako, argi ez badago horietatik zein jo behar den ordaindutzat*. Oso zaila da berdintasun hori, eta ondoriozko zalantza egiteko edo ez egiteko obligazioetan gertatzea. Berez, *gauza jakina emateko* obligazioa betetzen denean ere, egozketari buruzko arauetara jo beharrik ez dago, gauza bereizia izanik hori emateak zein zor ordaintzen duen argi uzten baitu. *Gauza suntsigarriak eta genero berekoak* emateko (eta *gauza bera* egiteko edo ez egiteko) hainbat zor baldin badaude, ezinbestekoa da arau horietara jotzea.

3. Jurisprudentziako zenbait adierazpenek beste premisa bat gehitu dute: **espezie bereko zor-aniztasuna obligaziozko erlazio independente eta autonomoetatik sortua izatea.** Alegia, ez dira zor desberdinak, egozketa egiteko, alokairuaren hileroko errenta desberdinak (*vid.* 1965-VI-22koa), obligazioa zatitzetik sortutako segidako epeak eta kapitala itzultzeari lotutako interesak ordaintzea. Dena den, egileen doktrinak ohikoa du azpimarratzea

betekizun horrek, BGBko 366. paragrafoan ez bezala, *Kodean ez duela inolako euskarririk*; aitzitik, hain zuzen ere, *kapital- zein interes-zorra* batera egonik, egozketa egitea onartzen du (DÍEZ-PICAZO, BERCOVITZ). Gainera, betekizun hura eskatzeak - BERCOVITZek hala azpimarratzen du- kzeko 1.172.-1.174. artikuluetako aplikazio-eremutik kanpo uzten ditu sarrien sortzen diren ordainketak egozteko kasuak.

4. Egozketa egin beharra ekartzen duten zorrak, gehienen iritziz eta horri buruz 1.174.I. artikulua dioena orokortzen bada, **prestazioa betetzen den unean epemugara iritsita egon behar dute** (*vid.* AGE 1993-XII-13koa). Hasteko, ez dira kontuan hartzen etete-baldintzapeko eta epeko zorrak, hurrenez hurren, gertakaria gertatzean eta adierazitako epera iristean bakarrik baitira *galdagarri*. Hala ere, geroratutako obligazioen artean, honako hauek bereizi behar da: *a)* epea *bien onerako edo hartzekodunaren onerako bakarrik* bada, zorrak *ante diem* epemugara iritsita ez dira joko, hartzekodunak aurreratze edo galdatzeko ahalmena aurrez egikaritu ez badu behintzat; *b)* epea *zordunaren onerako bakarrik* eman bada, horren eskutan dago edozein unetan ordaintzea. Zor desberdinetatik bat azken horietakoa bada, egozketak egiteko, *epemugara iritsi* izan balitz bezala hartuko da (1.172.I. artikuluko araua aplikatu behar bada behintzat; 1.174. artikulua aplikatu behar bada, ondorioa ez da hain segurua). Lekuz kanpo dagoena da zorrak epemugara iritsita egoteaz (hau da, galdagarriak izateaz) gain *likidoak* izatea eskatzea. Egileen ustez, zordunak edo hartzekodunak prestazioa likidoa ez den zor baten ordainketari egozteko eragozpenik ez dago, baldin eta epemugara iritsita badago (*vid.* AGE 1962-VII-4ko a eta BERCOVITZ).

5. Kodeak esaten duenez, egozketaren premisa segurua da epemugara iritsitako obligazioak **zordun berak hartzekodun bakarrarekin izatea** (1.172.I. art.). Gehienen (egileen eta auzitegien: *vid.* AGE 1984-V-11 eta 1987-VI-22koak) iritziz, betekizun horrek (*zordun bat eta hartzekodun bat*) egon behar du. Ondorioz, prestazioa betetzeak zalantza sortzen badu, bere kreditua eta hirugarren batena kobratzeko *pertsona bakarra legitimatuta badago* (pertsona fisikoaren ordezkaria delako, edo pertsona juridikoaren organo gisa jardun duelako) edo, alderantziz, *solvensak* berez zer bait zor izan eta beste zordun baten ordezkaria bada (edo, ordezkari izan gabe ere, haren izenean jardun badu: 1.158. art.), *kausa* edo *animus solvendi* delakoa hartu beharko da kontuan (DÍEZ-PICAZO) prestazioa zein kredituri edo zorrari egozten zaion erabakitze. Beste ñabardura batzuk gehituz, zenbaitek honako hauek bereizten dituzte: batetik, zordun izan eta, gainera, beste zordun baten ordezkaria denak ordaintzea, edo hartzekodun izan eta, gainera, beste hirugarren baten ordezkari denak prestazioa jasotzea, zeinetan, prestazioa aplikatzeko, kontuan izango baita *contemplatio domini* delakoa (norbera bere izenean edo

ordezkari gisa aritzea) egon den ala ez, eta, bestetik, pertsona *batek hainbat ordezkatz*en dituen hipotesia, zeinetan ordainketa egozteko arauak aplikatu behar baitira (ALBALADEJO).

Azken proposamen hori da zuhurrena, baina -lehenengoak bezala- *solvensaren* edo *accipiensaren* asmoa zein zen ikertzea eskatzen du; beraz, zailtasuna asmo hori frogatzera pasatuko da. Horregatik, Kzeko 1.172.-1.174. artikuluek analogikoki aplikatzeak eraginkorragoa dirudi, baldin eta nahasketa sortu eta betetako prestazioa zeri aplikatu argitzen duen araurik ez badago (esaterako, AGE 1998-III-24koa, entitate hartzekoduna beste baten filiala izan eta hor egiten baitziren diru-ordainketak). Kode Zibilean arau berezi bat badago, *accipiens*a berez hartzekoduna izan eta, gainera, beste norbaiten izenean jarduten duen kasua arautzeko: bazkide administratzaileak berari eta sozietateari zor zaiona jasotzen badu (*vid.* Kzeko 1.684. art.: *in dubio pro societate*).

3. Egozte-irizpideak

Arau orokorra da betetako prestazioa zein zorri aplikatu behar zaion izendatzea ordainketan parte hartu dutenen *eginkizuna* dela; beraz, Kodeko arauketa izaeraz *xedapenezkoa* da, hirugarren baten interesak jokoan ez badaude behintzat, kasu horretan legezko irizpideak zurrinak izango baitira (1.684. art.). Gainera, hasteko behintzat, egozteak *solvens* delakoaren *ahalmena* soilik da; gehienetan, zorduna bera da *solvensa* (1.172. art.). Hala ere, ahalmen hori alderdiek aurrez mugatu dezakete, beren autonomia baliatu eta egozteko irizpideak aurreikusiz (Kodeko arauetara jo beharrik ez da izango), eta, edonola ere, zordunak egindako egozketa nolabait mugatzen du Kzeko 1.173. artikuluek. Bukatzeko, interesatuen jardueratik ezin bada ondorioztatu zorretatik zeini egotzi prestazioa, legegileak egozteko bi *irizpide subsidiario* ematen ditu (1.174. art.), 1.173. artikulutik ateratzen denaz gain.

Lehentasunezko segidan jarrita, egozteko irizpide arruntak honako hauek dira:

3.1. Interesatuak aurrez ados jartzea

Ordainketa egozteko, alderdiak esplizituki edo inplizituki ados jar daitezke: horiek beren borondatea agertu ostean, 1.172.-1.174. artikuluetako arauak atzera egiten dute (AGE 1988-II-22koa). Hitzartzeko aukera horrek baditu mugak: batetik, kontsumitzailea *abusuzko klausuletatik* babesteko ezarritakoa eta, bereziki (hirugarrenak babesteko), Kzeko 1.684. artikulutik ondorioztatzen dena, hainbat kreditutatik bat *accipiens*ak berea, hau da, titulartasun pertsonalekoa, ez badu. Aldiz, 1.173. artikuluko muga ez da kontuan izango: hartzekodunak onesten badu, ordainketa interesei egotzi aurretik kapitalari egozteko eragozpenik ez dago.

3.2. Solvensak adierazitako borondatea

Interesatuak aurrez ados jarri ez badira, *zordunak edo solvensak ordainketa egiteko orduan adieraz dezake hainbat zorretatik zeini aplikatu behar zaion* (1.172.I. art.). Deklarazioa hartzekodunari helarazi eta horrek beraren berri izan behar du (AGEE 1985-X-25 eta 1998-III-24koak); noski, ordainketa zuzena edo osoa ez bada (*vid.* 1.166 eta 1.169. art.), hori atzera botatzeko aukera izango du, prestazioa ez onartuz edo berehala itzuliz. Hartzekodunak ezin du zordunak egindako egozketaren aurka egin eta prestazioa hark hautatu ez duen beste zor bati aplikatu (BERCOVITZ).

Zordunak, normalean, esplizituki zehaztuko du iraungi nahi den zorra. Egozketa *isilbidez* ere egin daiteke, esaterako, betetako prestazioa zorretatik baten kopuruarekin bakarrik badator bat (besteentzat ordainketa partziala bada) edo, eztabaidaezineko beste egitate baten bidez, zordunak berak ordaindutzat ulertzen duen zorra zehazten badu (AGE 1987-VI-22koa: zordunak ordainketa-etendura aurkeztu eta, han hainbat kreditu sartu, baina prestazioa aplikatu zaion hura ez).

Garaiari dagokionez, prestazioa betetzearekin batera adierazi behar da zein zorri egozten zaion hura (*ordaintzeko garaian*, ezarri du Kodeak), baina, doktrinaren ustez, betetzeko garaiari hurbil zaion beste unean, ondorengoa izanik ere, egindako egozketa baliozkoa da. Gauza ez da -BERCOVITZek zehazten duenez- prestazioa betetzeko garaian zordunak adierazpena egitea, baizik eta hartzekodunak prestazioa jasotzen duenean adierazpena ere (potentzialki behintzat) berari iristea.

Kzeko 1.172.I. artikulua zordunari eskaintzen dion ahalmenak Kzeko 1.173. artikulutik ondorioztatzen den muga besterik ez du: zorrak interesa sortzen badu, ezingo du ordainketa kapitalera aplikatu interesak estaltzen ez diren bitartean (*vid.* MKko 318.II. art.). Kzeko 1.173. artikuluko arauak zordunaren borondatea interpretatu eta mugatzen du, zeren eta hark, hartzekodunarekiko interesak sortzen dituen zor bakarra izanda, zor duenaren ordainketa partziala ezin baitu egotzi kapitala iraungitzeko aurrez interesak ase gabe, bestela, zordunaren borondatez bakarrik, interesak sortzen dituen zorra zor garbi bihurtuko bailitzateke, hartzekodunaren kalterako. Arau horrek, zordunak egin nahi duen egozketa arautzen du, baita auzitegiek egindakoa ere, horiek ere ezin baitute zorraren izaera aldatu adierazitako zentzuan (AGE 1994-X-24koa). Xedapena obligazio bereko kapitalari eta interesei buruz ari da (Espainiako Auzitegi Gorenak gehitutako **ukanbeharra**, hots, zorrak autonomoak izatea ez du kontuan hartzen arauak), baina, interesik sortzen ez duen *beste obligazio* bat egonik, zordunak azken hori (kapitala) iraungiaraz dezake, lehenik, lehenengoaren interesak ordaindu aurretik (ALBALADEJO eta AGE 1936-IV-21koa).

3.3. *Hartzekodunak proposatutako egozketari baietza ematea*

Zordunak berak egozketarik egin ez badu, *hartzekodunaren eskutik ordainketaren aplikazioa egiten duen ordainagiria jaso dezake eta, onartzen badu, ezin izango du horren aurka erreklamatu*, haren adostasuna baliorik gabe utziko duen kausarik ez baldin badago behintzat (1.172.II. art.). Arauaren edukia kontuan hartuz, zordunak egozteko ahalmena egikaritu ezean, ezin da esan ahalmena hartzekodunaren eskutara pasa denik. Aitzitik, egozketa zehaztuko duen borondatea, oraindik ere, zordunarena da. Hartzekoduna aplikazioa proposatzera mugatzen da, hain zuzen ere, ordainagirian: zordunak ordainagiria onartzen badu, berea egiten du egozketa, eta, bere onarpena akastuna dela frogatzen ez badu, horretara lotuko da. Baina, ordainagiri bidez adierazten zaion proposamena onartzen ez badu, zordunak prestazioa betetzeko garaian egin ez zuen egozketa egin dezake.

Interpretazio hori finkatu ostean, Kzeko 1.172.II. artikulua alferrikako arau aztoratzailea da. Alferrikakoa da, soberan delako esatea hemen ere erabakitzeke ahalmena zordunaren esku utziz hartzekodunak hari zentzu batean proposamenak egin diezazkiokeela; eta aztoratzailea da, hartzekodunak balizko oharpenak egin baditu ere ordainagirian jasotakoak bakarrik kontuan hartzera mugatzen delako (BERCOVITZ).

3.4. *Interesak iraungitzea eta kapitalak bizirik irautea*

Interesatuen borondate bidez ordainketa egotzi ez bada, legeak berak esaten du zein zorri aplikatu behar zaion prestazioa. Egozteko legezko lehenengo irizpidea 1.173. artikulua zordunak egin dezakeen egozketari ezarritako mugatik ondorioztatzen da; arau hori egozteko erregela gisa, modu zuzenean, MKko 318.II. artikulua jasotzen du: "*Kontura egindako emateak, esplizituki aplikatu ez badira, aurrena interesak ordaintzera egotziko dira, eta horietatik epemugara lehenik iritsitakoak, eta gero kapitala ordaintzera*".

3.5. *Zor kostuzkoena iraungitzea*

Earri behar dituen arauak subsidiarioak direla azpimarratu ondoren, zera agintzen du 1.174.I. artikulua: *epemugara iritsita daudenetatik, zordunari kostuzkoena gertatzen zaion zorra hartuko da ordaindutzat*. Egozteko irizpide horrek eragina duen eremuan ezin da sartu 1.173. artikuluko aurreko arauak alderantzizko zentzuan konpondutako kasua; hau da, kapitalaren eta interesen zorrak batera egotea, kapitalaren zorra - interesak sortzen jarraituko du- zalantzarik gabe *kostuzkoagoa* bada ere. Hipotesi hori kanpoan utziz, 1.174.I. artikulua, *favor debitoris* printzipioa adierazi eta prestazioa zordunari kostuzkoena zaion zorra iraungitzeko aplikatzen du.

Hipotesian, behintzat, *espezie berekoak* (itxuraz berdinak) diren zor desberdinen artean, *kostuzkoena* izan eta zor hori ordaintzea *zordunari gehiago komeni* zaionez, iraungitzeko lehentasuna izango du (BERCOVITZ). Abantaila etortzen da zordunak bere ondarea *sakrifizioetatik askatzen* duelako (zorrak interes gehien sortzen dituelako: AGE 1993-V-25ekoa; klausula penala dagoelako edo erresak eman direlako; zor bat pertsonala izan eta besteetan fidatzaile gisa dagoelako...) edo ondarerako etekin diren *sarrerak lortu edo sendotzen* dituelako (zorra, suntsitzeko arriskuan dagoen elkarrekiko obligaziotik sortu delako). Gehienen ustez, *judizioz erreklamaturik egon edo titulu exekutatzailerak erantsitako* zorrak kostuzkoagoak dira oraindik auzitegiara eramanez ez diren edo exekutatzeko titulurik ez dutenak baino.

Doktrinan, *bermatutako zorrak* beren artean edo bermerik ez dutenen aurrean balioesteari buruzkoa da eztabaida orain. Alde batekoen iritziz, bermeak ez dira kontuan hartu behar, zorra bermeduna kostuzkoagoa dela esan eta bermerik ez duen zorra edo eraginez berme apalagoa (berme pertsonala eta ez erreala, higigarrien eta ez higiezinen gainekoa) duena iraungitzea geroratzeko. Autore horien ustez, bermea kanpoan utzi behar da, batetik, zorraren zatia ez delako eta zorra betetzea segurtatzeko bakarrik balio duelako (BORREL Y SOLER) eta, bestetik, zordunari bermeak kentzen utzi eta beste zorrak, hartzekodunarentzat kobratzea gero eta zailagoak direnak, bizirik uzten joatea *fede onaren aurkakoa* litzatekeelako (DÍEZ-PICAZO, KZeko 1.866.II. artikulua aipatuz). Argudio horiek ikusita, zera jartzen da: batetik, berrmatutako zorra berez kostuzkoagoa dela zordunarentzat, ondarearen titularrak kreditugaitasuna galtzen duelako eta, bestetik, ordainketak legez egoztean, hartzekodunaren alde jokatzek arrazoirik ez duelako (BERCOVITZ).

Kostuzkotasuna balioesteko, ez da kontuan hartuko zor bakoitza epemugara noiz iristen den edo galdagarri noiz izango diren. Premisak ñabartzeko orduan azaldu denez, egozketarako (zalantzarik gabe, subsidiarioki legez egiten denerako) epemugara iritsitako zorrak bakarrik izango dira kontuan. Hori esplizituki adierazten du 1.174.I. artikulua; hala ere, Espainiako Auzitegi Gorenak adierazi du "zor galdagarriak eta galdaezinak batera agertzen direnean lehenak kostuzkoagoak direla" beharrik gabe (AGE 1988-I-4koa).

3.6. Kostuz berdinak diren zorrak partzialki eta proportzionalki iraungitzea

Zor desberdin guztiak, edo gutxienez aurreko arauen arabera lehentasunez iraungi behar duten bi zor, *izaeraz eta zamaz berdinak* badira, ordainketa *proportzionalki egotziko zaie zor* (berdin) *guztietan* (1.174.II. art.). Irizpide hori sistema ixten duen araua da, baina, izaeraz erabat subsidiarioa delako, beste egozketa-irizpide nagusiago batek egin badu, ezin da erabili (AGE 1995-V-27koa: zor zaharrenei ordainketa

egozteko borondatea, *jaso behar izan eta onartutakoa*). Gainerakoan, arauak prestazioa banatzeko obligaziorik ez du ezartzen, zor guztiei zati berdina aplikatuz; zor bakoitzaren kopurua kontuan hartu eta proportzionalki egingo da aplikazioa (arau hori eta hartzekodunak ordainketa partziala aurkatzeko duen ahalmena elkarren aurka daude: 1.169.I. art.). Laburtuz, egozteko irizpide horrek berresten duenez, kopuruz handiena den zorra ez da, legegilearentzat, kopuruz txikiagoa dena baino kostuzkoagoa (DÍEZ-PICAZO eta BERCOVITZ).

4. Interes-gatazka eta legez egozte

Egozteko irizpide arrunta horien ondoan, KZeko 1.684. artikulua arau bereziak ezartzen ditu, *accipiens*a hartzekoduna bada eta, gainera, bazkide-administratzaile moduan jardun badu. Arau hori, izaeraz, nahitaezkoa da, kobratzean pertsonalki parte hartu ez duen hartzekodunaren interesak defendatzeko baita. Beraz, prestazioa jasotzen duenak interes-gatazka bera agertzen duen guztietan ere (*accipiens*ak genero bereko zorrak edukita eta beste hartzekodun baten izenean kobratzeko legitimazioa izanda), bidezkoa da arau hori aplikatzea. KZeko 1.684. artikulua bi irizpide zuzentzaile nagusi ezarri ditu: *a)* ordainketa *accipiens*aren zorrari egozteko ahalmena du zordunak, baina haren kreditu pertsonala kostuzkoena bada bakarrik; *b)* *accipiens*ak ordainagiria bere ondarearen kontura bakarrik eman badu, orduan kobratutakoa kreditu guztiei egotziko zaie, proportzionalki beren kopuruaren arabera.

V. ZOR EZ DENA ORDAINTZEA

1. Kontzeptua eta ezaugarriak

Ordaintzea, berez, *zor den prestazioa betetzea bada, zor ez dena ordaintzea edo kobratzea emateko obligaziorik edo galdatzeko eskubiderik gabe zerbait ematea eta jasotzea* da. Aurrez dagoen obligazioa eta ordainketa bat badatoz, horrek hura iraungiarazten du; baina, ordainketa egiteak zentzurik ez badu (obligaziorik ez dagoelako), horrek berak sortzen du alderantzizko obligazioa: *tradens delakoak accipiensari erreklama diezaioke bidegabeki jasotakoa itzultzea* (*vid.* AGE 1931-V-5ekoa).

Kode Zibilaren ustez, zor ez dena kobratzea hondakin gisa geratu den *kuasikontratua* da (bestea mandaturik gabe besteren negozioak kudeatzea da); hau da, jasotzailearen portaera *legezko egitatea eta guztiz borondatezkoa* da, eta hark, hala ere, bidegabeki jaso zuena itzultzeko obligazioa izango du (*vid.* 1.887 eta 1.895. art.). Kontzeptua -ikuspegi negatiboa erabiliz eraikia (legez kontrakotasunik nahiz hitzarmenik ez dago)- ez da oso zuzena, *fede gaiztodun* jasotzaileari, hau da, *zilegia* ez den portaera burutu duenari ere, itzultzeko obligazioa ezarri baitaio

(LACRUZ eta RAMS). Horregatik, egokiagoa dirudi kokatze sistematiko hori ahaztu eta, ordainketaren eremuan, *ordainketa moduan* ematetik Kodeak aurrez obligaziorik ez dagoen kasurako ateratzen dituen ondorioak azaltzea.

Bestalde, *zor ez dena kobratzeari* buruzko erregulazioak (1.895.-1.901. art.), obligazioa sortzen duen "iturria" zehazteaz gain, itzultzeko obligazioaren, hau da, kobratzearen, "ondorioaren" araudia (itzultzearen *irismena*) ere jasotzen du. Kodeak 1.895. artikuluan batzen ditu bi ikuspegiak, *zor ez dena kobratzearen kontzeptua* edo premisak laburtu eta, horren ondorioz, kobratutakoa itzultzeko obligazioa ezartzen baitu (ondorengo arauak zehaztutako irismenez).

Definizioari dagokionez, arauari jarraituz, *zor ez dena kobratzea* da, *kobratzeko eskubiderik izan ez eta zerbait jasotzea bidegabeki errakuntzaz eman delako*, (emateak bere oinarria *solvensaren* liberaltasunean edo beste bidezko kausa batean ez badu -BALLARÍN, 1.901. artikulua oinarritzat hartuz-).

2. Itzultzeko obligazioaren oinarriak

2.1. Ordaintze kontzeptuan ematea (datio)

Aztergai dugun "*zor ez dena kobratzeak*" eskatzen duen lehen betekizuna *ondarean aldaketa* egotea da, hau da, Kodeak dioenez, norbaitek zerbait ematea eta, jurisprudentziak adierazi duenez, *zor bat ordaintzeko asmoz* egin izana (*solvendi causa*: obligazioa edo betebeharr juridikoa iraungitzeko asmoa; AGEE 1950-VII-7, 1957-XI-21 eta 1986-I-30ekoa). Mugaketa bikoitz horren ondorioz, *ordaintzeko ez eta beste zerbaiterako* egindako ordainketak (*credendi causa*, hau da, egitea espero den kontratu baten harian egindakoak) eta *egiteko nahiz ez egiteko* (ustezko) *obligazioak* betetzeko egindako prestazioak ez dira *zor ez dena kobratzea*. Gehienek uste dutenez, *kausarik gabe* pobretutakoaren ondarea orekatzea, kasu bietan, *bidegabeki aberastearen* bide orokorra erabiliz egin beharko da.

Bete behar ez zen prestazioak *gauza jakin eta zehatza* (*vid.* 1.897. art.) edo *dirua nahiz beste gauza suntsigarria* izan dezake objektutzat (1.896. artikulua *kapitalak* aipatzen ditu); jasotako gauzaren izaerak itzultzeko obligazio mota eta haren irismena baldintzatuko baditu ere: lehenengo kasuan, gauza bera berreskuratzea izango da eta, bestean, *tantundem* delakoa lortzea.

2.2. Kobratzeko eskubiderik eza (*indebitum*)

Kode Zibileko 1.895. artikulua bigarren betekizun hori esplizituki jasotzen du, kobratzeko eskubiderik ez dagoela esanez, eta, *solvensaren* ikuspegitik berretsiz ematea *zor ez den zerbaitena* izan dela. Doktrinak, emandako gauza zergatik ez den zor kontuan hartuz, honako sailkapen hau egin du: a) ***indebitum ex causa***, hots, inolako obligaziorik egon gabe zerbait ematea, inoiz egon ez delako, edo jada iraungita dagoelako (*vid.* 1.121. II eta 1.901. art.; gogoan izan epeko obligaziorik badagoela -1.126. I. art.- eta preskribitutako zorrak ez direla iraungi); b) ***indebitum ex persona***, hots, obligaziorik badago, baina ematea egin duen pertsona (edo hirugarrena, horren kontura eman bada) ez du *accipiensarekin* zuzenean lotzen eta, beraz, lehenak ez du ezer zor eta jasotzailea ez da hartzekoduna (itxurazkoa ere ez, eta kobratzeko baimenik ere ez du: 1.162. eta 1.164. art.); c) ***indebitum ex re***, hots, ematea ez dator bat alderdien artean dagoen obligazioarekin, zor dena ez eta *beste zerbait* eman delako (ordainketan ematea egon gabe) edo *eman beharrekoa baino gehiago* eman delako (*vid.* AGE 1993-XI-12koa: gehiago fakturatu akats aritmetikoa egon delako; AGE 1995-VII-17koa: zor zen kopurua baino errenta gehiago ordaintzea).

Egia da, halaber, autore guztiek ez dutela beharrezkotzat jotzen sailkapen hirukoitz hori; gainera, zenbaitetan, *indebitum ex causa* eta *indebitum ex re* batu edo nahasi egiten dira. Hala ere, egia da didaktikoki baliozkoa dela 1.895. artikuluko egitatezko hipotesietan sartutako kasuak sailkatzeko, eta *solvensak* duen errakuntza eta haren edukia frogatzeko karga ulertzen laguntzeko (BALLARÍN).

2.3. Solvensak uste izatea emandakoa zor zuela (errakuntza)

Arau orokor gisa, *solvensak*, ematearekin benetako obligazioa edo betebehar juridikoa betetzen duela uste badu, uste hori okerra izanik, *errakuntza* egongo da; hau da, errakuntza zorraren existentziari edo zorrak irauteari buruzkoa da, hala egitateak balioestean oker dagoelako, nola zuzenbidea ezagutu ez edo oker interpretatu duelako. Ez da eskatzen errakuntza beraren erruz sortutakoa ez izatea. Egileen nahiz auzitegien doktrinak adierazten duenez, edozein errakuntza mota (egitatezkoa edo zuzenbidezkoa, desenkusagarria edo desenkusaezina) nahikoa da.

Ikusten denez, *solvensaren errakuntzari* eskatu beharreko sendotasuna ahultzeko prozesu oso bat dago. Baina *solvensaren errakuntza egon edo frogatu gabe* bidegabeki kobratutakoa itzultzea bidezkoa den erabakitzea da *betekizun hori eskatzeak* oraindik ere sortzen duen arazo nagusia. Arazoaren zailtasunak eta lan horren ezaugarriek erantzuna hurbilpenez bakarrik ematen uzten dute:

1. Indarkeriarekin edo beldurrarekin parekatutako presio-egoerek bultzatuta bidegabeki egindako ordainketa eta *solvensaren*

errakuntza berdintzeko doktrinan, denak ados daude (bestela ulertu dute AGE 1911-III-20 eta V-20koak; beste testuinguru batean, lehenengoa aipatzen du 1976-IV-24koak).

2. Bat etorri behar da *solvensari* errakuntzarik ezin zaiola eskatu, *accipiensak* zor ez dena *bere agintea erabiliz* kobratzen badu (*vid.* AGE 1994-III-30ekoa: bankuko komisioa).

3. *Condictio indebiti* delakoan interesatuta daudenek *beren artean lotura juridikoa sortzeko gai diren erlazioak* izan badituzte, *ematea* egon dela egiaztatzen bada, baina *errakuntza* frogatu ez bada, itzultzeko akzioa ezin da aurrera atera (AGE 1976-IV-24, 1979-V-24, 1987-IX-30, 1989-XI-25 eta 1995-VI-10ekoak).

4. Arau orokor gisa, eta errakuntza betekizun bat gehiago bada ere (*datio* eta *indebitumarekin* batera), ustekizunik eza edo errakuntza egon dela ez frogatzea ez da nahikoa *accipiensaren* atxikipena sendotzeko. Lehenik eta behin, errakuntza egon dela esaten duen *iuris tantum* ustekizunak, *indebitum ex causa* delako (obligaziorik eza), hipotesi guztiak estaltzen ditu. Gainerako kasuetan, gauza errakuntzaz eman ez bada, itzultzeko obligaziorik ez da sortzen, 1.895. artikuluari jarraituz, baina *bidegabeki aberastetik* sortutako akzio orokorra onartu behar da. Azken hori ere ukatuko balitz, *ustezko dohaintza* berretsi eta *ematea liberaltasunez* edo *beste bidezko kausa batengatik* egin *duela frogatetik* askatuko litzateke zorduna; hori frogatzearen arabera da atxikipena, KZeko 1.901. artikularen arabera (*vid.* LACRUZ eta RAMS, eta AGE 1976-VI-30ekoa).

3. Itzulketa-akzioaren irismena

3.1. Izaera eta legitimazioa

Zor ez dena kobratzetik sortutako akzioa -*ezaugarritz berreskuratzaillea* bada ere- eta errebindikazio-akzioa desberdinak dira. Hura *izaeraz pertsonala* da eta, beraz, hamabost urteko preskripzioko epe orokorrera lotzen da (1.964. art. eta AGE 1993-IV-20koa). Legitimazio aktiboa *solvensak*, eta berak bakarrik, du, soilik ematea egiteagatik. Horren ondorioz, legitimazioari eutsiko dio eman duen gauza jada jabeari berari itzuli bazaio, pertsona desberdinak direnean (AGE 1936-III-1ekoa); eta zordunari itzulketa ukatuko zaio bere zorra hirugarren batek ordaindu badu (errakuntzaz, gehiegi), ordaindu duena bakarrik izango baita akzioaren titular (*vid.* AGE 1993-X-20koa). Alderdi pasiboan, *accipiensak* du legitimazioa; hainbat badira, bat eginik erantzungo dute bakoitzak kopuru jakin eta zehatza jaso duela frogatzen ez bada (*vid.* AGE 1903-XII-23, 1959-V-20, 1976-IV-8 eta 1981-XI-10ekoak; AGE 1988-IV-4koa salbuespenerako). Esan beharrik ere ez dago, ematea edo jasotzea

ordezkaritzaz egin bada, auzi-jartzailearen edo demandatuaren posizioa ordezkatuari dagokiola.

3.2. *Fede gaiztoko accipiensaren erantzukizuna*

Accipiensak ematea fede gaiztoz jaso badu, hau da, ezer ez zitzaiola zor jakinik, haren jarduera egintza legez kontrakoa izatera hurbilduko da, egin duen atxikipena edukitzea maltzurtzat hartuko da eta ezartzen zaion itzulketa doluzko zordunaren erantzukizunaren mailara iritsiko da. Baina, fede oneko presuntzio orokorra indarrean egonik, jasotzean edo atxikitzean maltzurkeria egon dela frogatzea solvensaren beraren lana izango da. Esaten denez, ez da nahikoa accipiensaren arreta eza frogatzea, arreta gabezia hori eta zor ez zuena eman duenaren errakuntza (arretarik eza ere) elkarren artean konpentsatzen baitira. Hala ere, salbuespen gisa, fede gaiztoa (jakitea jasotzeko eskubiderik ez duela) frogatu beharrik ez da egongo -arreta eza frogatzea nahikoa izanik-, solvensak zor ez duena kalte handiagoak ekiditeko eman badu (borondate akastuna) eta accipiensak berak gauza edo kapitala bere agintea baliatuz hartu badu.

Norbaitek *fede gaiztoz jokatzuz* zor ez zaiona jaso badu, honako obligazio hauek izango ditu solvensarekiko (*beharrezko gastuak* itzultzea soilik eska diezaioke, atxikitze ahalmenik izan gabe: 453.I. art.):

1. *Jasotakoa itzultzeko obligazioa* (1.895. art., azkenean), hau da, *gauza bera*, jakina eta zehatza balitz, edo *genero eta kalitate bereko beste hainbeste*, dirua edo zerbait suntsigarria eman balitz.
2. Legezko interesa ordaintzeko obligazioa, itzuli beharrekoa kapitala balitz, edo jasotako zein *jaso behar ziren fruituak*, jasotako gauza horiek sortzeko gai balitz (1.896.I. art.). Legezko interesa edo *percipiendi* fruituak kalkulatzeko, gauza jasotzeko (edo geroztik fede gaiztoan erortzeko: 435. art.) unearen eta itzulketa *benetan* gertatzen den unearen artean dagoen aldia izango da kontuan.
3. *Gauza zehatzaren galeraz edo kalteaz erantzuteko* obligazioa, eragin duen *kausa edozein izanik* ere, hots, ezinbesteko eta ustekabeko kasuetan ere, baldin eta horiek, gauza eman duenaren eskuetan egon balitz ere, hura berdin-berdin ukituko luketela frogatzen ez bada behintzat (1.896.II. art.).
4. *Itzulketa egin arte ematea egin zuenari sortutako beste edozein kalte ordaintzeko* obligazioa (1.896.II. art.); aurreikusgarriak izan ez arren eta baldin eta gauzarik gabe geratzeak eragindakoa bada (*vid.* 1.107.II. art. eta *XII. gaia*).

3.3. Fede oneko accipiensaren erantzukizuna

Zor ez denaren ordainketa *fede onez* onartu duenak, noski, itzultzeko obligazioa ezin du saihestu, baina, emandakoa zor ez den zerbait dela jakin artean, fede oneko edukitzaileak duen egoera parekoan egon eta gauza eskatzen zaionean (aurrez jakiten ez badu zor ez zaion zerbait eman zaiola) hura dagoen egoeran itzultzearekin betetzen du. Kodeak bigarrena zehazten ez badu ere, bi hipotesi bereizi behar dira:

1. Gauza *jakina eta zehatza* jaso bada, nola ez, hura bere osagarriekin *itzultzeko* obligazioa sortzen da (1.895. art., azkenean). Baina, fede gaiztoko *accipiensarekin* alderatuz, fede onean dagoenak: *a) jasotako fruituak ez ditu itzuliko*, fede oneko edukitzailea denez, bereak izango baitira; bereganatze hori, gainera, 1.896. artikulua xedapen esplizituari dagokionez, 1.897. artikulua isiltasunetik ondorioztatzen da; *b) gauzaren galeraz edo kalteaz ez du erantzungo*, horren ondorioz aberastu ez bada behintzat eta aberastu den heinean bakarrik (1.897. art.); horrek ez du kentzen, galera (obligazioa iraungitzeko egitatea: 1.214. art.) frogatu beharra beraren kontu izatea, erantzule ez izateak esan nahi baitu errua berari ez zaiola egozten edo, beste modu batera esanda, ustekabeko kasua frogatu beharrik ez duela (*vid.* 1.183. art.); ondoriozko aberastea edo *inoizkako onura* (1.186. art.) dagoela, berriz, hondar-etekin horiek berreskuratu nahi dituen *solvensak* frogatu beharko ditu; *c) itzultzeko unera iristean*, fede oneko edukitzaileak gastu eta hobekuntzen gainean dituen eskubide berak ditu *accipiensak* (1.898. eta 451.-458. art.); *d) gauza galdu ez*, baina *accipiensak* hura xedatu badu: *a')* besterentzea kostubidezkoa bada, hirugarrenak egindako eskuratzeari eusten zaio (fede gaiztoko ez bada behintzat) eta *accipiensak solvensarekin* konplituko du besterentzeko salneurri garbia (gastuak kenduta) emanez edo, oraindik kobratu ez badu, prezioa jasotzeko akzioa lagaz (1.897. art., azkenean); *b')* transmisioa *doakoa* (edo fede gaiztoko kostubidezkoa) izan bada, aipatutako arauak ezer esaten ez badu ere, sistemak eskuratzeko hori ezin du babestu eta *solvensari* hirugarrenaren aurka berreskuratzeko akzioa zuzenean egikaritzeko ahalmena onartu behar dio.

2. Bidegabeki jasotakoa *dirua edo zerbait suntsigarria* bada, obligazioz itzuli beharrekoa, beti, *tantundem* delakoa da. Jasotako *kopuru* (eta, hala dagokionean, kalitate) *bera* itzuliko du, *interesak ordaindu gabe*, fruituak direnez, bereganatu egiten baititu, eta balizko kalteengatik (gauzak salneurritz gutxiago balio izateaz edo emandako diru-kopuruak balioa galtzeaz) *inolako erantzukizunik* izan gabe. Aitzitik, itzulketa ezin du inoiz ekidin gauza *galdu* egin dela aitzakia gisa erabiliz (*genus numquam perit*), edo, jasotakoa fede onez *gastatu edo kontsumitu* duela esanez.

3.4. Itzultzeko obligazioaren salbuespena

Azaldu denez, *indebitum ex persona* delakoan bakarrik pentsatuz, zera dio KZeko 1.899. artikulua: *baldin eta norbaitek, ordainketa bidezko eta bizirik dagoen kreditu baten kontura egiten zela fede onez uste izanda, titulua ezdeus bihurtu edo akzioa preskribitzen utzi edo bahiturak abandonatu edo bere eskubidearen bermeak baliogabetu baditu, jasotakoa itzultzeko obligaziorik ez du izango*. Beraz, *accipiens*a aske uzteko, hiru premisa biltzea eskatzen da:

1. *Entrega egiteko unean bidezko* (benetako eta bere titulartasuneko) eta *bizirik dagoen* (edozein kausagatik iraungi eta preskribitu gabeko) kreditua izatea, eta beraren objektua *egin den prestazioarekin bat* etortzea.
2. Ematea *fede onez* onartzea, hau da, benetako zordunak ematen duela edo *solvens*a besteren zorra ordaintzen duen *hirugarren* gisa jardun dela uste izatea (*vid.* 1.158. art.). Uste hori eta errealitatea bat ezin dira etorri, bestela ez legoke arazorik: zorra iraungi da zordunak edo hirugarrenak ordaindu duelako (kasuen arabera, hartzekodunaren lekuan subrogatuz edo zordunaren aurrean itzulketa eskatzeko eskubidea eskuratuz). Berez, *solvens* gisa parte hartu duena hirugarrena da, baina zorduna dela uste izanik ordaindu du.
3. Gauza jaso ostean eta errakuntzaz jabetu aurretik *accipiens*ak kreditua bera sendotzen duten *bermeak* (edozein motatakoak: pertsonalak edo errealak) *itzultzea edo baliogabetzea, froga-bideak ezdeus bihurtzea edo preskripzio-epaia betetzen uztea*; azken batean, potentzialki kobratzeko benetako aukerak murrizten dituzten jarduerak. Dena den, aipatutako kalteren bat benetan gertatu den egiaztatzerakoan ez du oso zorrotz jokatzeko jurisprudentziak (*vid.* AGE 1986-II-7 eta 1988-XI-14koak).

Betekizun guztiak bildu ondoren, hartzekodunak jasotakoarekin kobratu du zorra. Hala ere, hartzekoduna ez aberasteko eta, batik bat, (*accipiens*arenaz aparte) *solvens*aren jardute okerrak benetan sortutako ondorioez gain beste larriago batzuk ere beraren lepora ez uzteko, 1.899. artikuluko bigarren esaldiak agintzen du zor izan gabe ordaindu duenak *benetako zordunaren* edo fidatzaileen obligazioa iraungi ez balitz horien aurka (bakarrik) jo dezakeela. *Solvens*ari aitortu eta helburuz ordeztaila den agindu hori kalifikatzeari buruzko eztabaida dago doktrinan; izan ere, zenbaitek 1.158.II. artikuluko itzulketa-akzioarekin parekatzen dute, eta, beste batzuek, berriz, *aipamen esplizitu* hori (1.899. art.) 1.209. artikulua *baimendutako subrogatze-kasuetan* sartzen dute. Noski, azken jarrera hori da onurazkoena *solvens*arentzat eta, agian ere, zuzenena da, 1.158. artikuluko aipamenak premisa moduan *baliozko eta berez obligazioa iraungiarazten duen ordainketa* eskatzen baitu; eta iraungitzerik, hipotetikoki bederen, ez da gertatzen 1.899. artikulua egitatezko

hipotesian (subrogatzerako eskatzen ez bada ere, arau horrek eta 1.209. artikuluko aurreikuspenak adierazten dutenez). Hemengo kasuan, hartzekodunaren kredituak bizirik irauten du, babes dokumental gutxiagoz, bermeak kenduta edo preskripzioa salbuespen gisa aurka egiteko aukerak ahulduta bada ere. Kodeak xedatzen duena zera da: akzioa egikaritzea ematearekin asetako titularrari ez dagokionez, kreditua, bermeekin eta oraindik hartzekodunak dituen froga-bideekin, *solvens*arengana igaroko da.

4. Auzi-jartzailearen eta, hala dagokionean, demandatuaren frogaren kargak duen edukia

Kodeko 1.900. eta 1.901. artikulua -bereziki zor ez dena kobratzeagatik erreklamatzeko frogaren karga banatzeari buruzkoak- irakurriz gero, azaldutako testuinguru substantiboaren barruan, komeni da, beren edukia azaltzeko, lehenik demandatzaileari dagokion karga -premisak frogatzekoa- aipatzea eta, gero, demandatuak gauza atxikitzeke dituen aukerak argitzea.

*Solvens*ak edo demandatzaileak frogatu beharreko muturrak (bere kasuan, *accipiens*aren fede gaiztoaz gain) hiru hipotesiren inguruan zehaztu daitezke:

1. Demanda *kobratzeko eskubiderik ez zuenaren* aurka joaten bada, *solvens* delakoak zera frogatu beharko du: *a)* zerbait eman zuela ("ordainketa" frogatzea: 1.900. art., hasieran); *b)* ez zuela ezer ere (edo ez zuela hainbeste: *vid.* AGE 1995-XII-26koa) zor; *c)* gainera, 1.900. artikulua ematea errakuntzaz egin zuela frogatu beharra ezartzen dio, ezer ez zela zor frogatzearekin errakuntza egon dela frogatzen bada ere -eta, ildo horretan, 1.901. artikulua *iuris tantum* hartzen du ustekizuntzat, ezer zor ez denean edo dena ordainduta dagoenean (dirudienez, gehiegi ordaintzeagatik egikaritu bada akzioa, ez)-. Errakuntza-ustekizun hori ez da *indebitum ex persona* kasuetan aplikatzen, baina gainerako hipotesi guztietan, aldiz, bai, eta, horri esker, liberaltasun-ustekizunik ez da.

2. *Benetako hartzekodunari* erreklamatzeko bazaio, demandatzaileak zera frogatu beharko du: *a)* ematea egin zuela; *b)* bere ustez zorra berea zuela, errakuntza zehatz hori frogatu ezean, *condictio indebiti* delakoa ezin baita aurrera atera: besteren zorra ordaindutako hirugarrena izanik, benetako zordunaren aurka bakarrik joan baitaiteke ezarritako bide arruntak erabiliz, eta, *c)* gutxienez ematearen eta erreklamazioaren artean, 1.899. artikulua adierazitako inguruabarrengatik ez dela (demandatuak aurkatutako) kreditua ahuldu, edo hartzekodunak *solvens*aren errakuntzaz jaso duela inguruabar horiek izan direla jakin ostean.

3. Demandatuak, erreklamatzeko zaion gauza jaso duenik ukatzen badu, demandatzaileak *ematea justifikatu* beharko du, baina beste ezer frogatu beharrik izan gabe (*indebitum* eta errakuntza daudelako ustekizuna egongo baita). Hala eta guztiz ere, 1.900. artikulua bukatzeko dioenez, demandatuak oraindik ere froga dezake jaso zuena berez zor zitzaiola, eta, hasierako faltsutasuna defentsa gisa adierazi zuelakoan, froga dezake, halaber, edozein *accipiensek* bezala, ematea liberekin edo beste bidezko kausagatik egin zitzaiola.

Demandatuak egin dezakeen kontrako frogari buruz, honako hauek bereizi behar dira: a) gehiago jaso baina, hain zuzen ere, *solvensaren* aurka kreditu txikiagoa zuenak gehiegizko hori ere zor zitzaiola frogatu beharko du; b) inolako krediturik eduki gabe zerbait jaso duenak, itzulketa ez egiteko, *liberekin edo beste bidezko kausagatik* jaso duela frogatu beharko du (1.901. art. *in fine*); c) bukatzeko, benetako hartzekoduna baldin bazen, baina ez *solvensarekiko*, bere eskubidea ahuldu edo kaltetu egin dela frogatu beharko du, bereziki, fede oneko honako jardura hauetako bat burutzeagatik: a') titulua ezdeus bihurtu duelako edo akzioa preskribitu delako; b') bahitura (edo erresak) abandonatu nahiz itzuli, edo hipotekazko bermea baliogabetu duelako.

BIBLIOGRAFIA

- Rafael BALLARÍN HERNÁNDEZ, *El cobro de lo indebido. Perfiles institucionales y eficacia traslativa*, Madril, 1985.
- Xabier BASOZÁBAL ARRÚE, *Enriquecimiento injustificado por intromisión en derecho ajeno*, Madril, 1998.
- Rodrigo BERCOVITZ RODRÍGUEZ-CANO, *La imputación de pagos*, Madril, 1973.
- Rodrigo BERCOVITZ RODRÍGUEZ-CANO eta Etelvina VALLADARES RASCÓN, "Del pago y De la imputación de pagos (arts. 1.156-1.174)", in *Comentarios al Código Civil y Compilaciones Forales* (M. ALBALADEJOk zuzenduak), XVI. liburua, I. liburukia, 2. arg., Madril, 1991.
- Ángel CRISTÓBAL MONTES, *El pago o cumplimiento de las obligaciones*, Madril, 1986; "Circunstancias y destino del pago", in *RDN*, 1988, 7. or.
- Matilde CUENA CASAS, *Función del poder de disposición en los sistemas de transmisión onerosa de los derechos reales*, Bartzelona, 1996.
- José Luis DE LOS MOZOS Y DE LOS MOZOS, "Pago o cobro de lo indebido", in *RDP*, 1988, 651. or.
- Luis DÍEZ-PICAZO Y PONCE DE LEÓN (zuzendaria eta koordinatzailea), *La compraventa internacional de mercaderías. Comentario de la Convención de Viena*, Madril, 1998.
- José Luis LACRUZ BERDEJO, "El pago de lo indebido", in *Libro Homenaje a Roca Sastre*, II, Madril, 1976, 501.-517. or.

- Juan MARTÍN QUERAL eta J. Andrés SÁNCHEZ PEDROCHE, "Factura" hitza, *in Enciclopedia Jurídica Básica*, II. liburukia, Civitas, Madril, 1995, 3061.-3065. or.
- Carlos MARTÍNEZ DE AGUIRRE ALDAZ, "De nuevo sobre el Derecho navarro: pago de lo indebido y obligaciones naturales", *in RJNav*, 14. zk., 1992, 13.-47. or.
- María Luisa MORENO-TORRES HERRERA, "La obligación de entrega de recibo", *RDP*, 1993, 1136-1153. or.
- Andrea NICOLUSSI, "Appunti sulla buona fede soggettiva con particolare riferimento all'indebito", *Rivista Critica di Diritto Privato*, 1995-2, 265.-330. orr.
- Lluís PASCUAL I ESTEVILL, *El pago*, Bartzelona, 1986; "Las circunstancias del cumplimiento", *RDP*, 1986, 811. or.
- Juan ROCA GUILLAMÓN, "Los contratos de crédito al consumo. Forma y contenido, reembolso anticipado y cobros indebidos (Ley 7/1995, de 23 de marzo)", *in Crédito y protección del consumidor, Estudios en Derecho Judicial*, 3. zk., Madril, 1996, 147. or.
- Jaime SANTOS BRIZ, "Del cobro de lo indebido (arts. 1895 a 1.901)", *in Comentarios al Código Civil y Compilaciones Forales* (M. ALBALADEJOK zuzenduak), XXIV. t., Madril, 1984, 72.-92. orr.
- Juan A. TAMAYO CARMONA, *Responsabilidad por pérdida: análisis del art. 1.896, § 2.º, del Código Civil*, Valentzia, 1997.
- Zenbait autorek: Ángel CRISTÓBAL MONTES (1.168. eta 1.171. art.), Rodrigo BERCOVITZ RODRÍGUEZ-CANO (1.172.-1.174. art.) eta Rafael BALLARÍN HERNÁNDEZ (1.895.-1.901. art.), *in Comentario del Código Civil*, II, 2. arg., Madril, 1993.
- Carmen VILA RIBAS, *El pago de lo indebido y la transmisión de la propiedad por tradición en el Código Civil*, Bartzelona, 1989; "Cobro de lo indebido" hitza, *in Enciclopedia Jurídica Básica*, I. bol., Civitas, Madril, 1995, 1061.-1062. or.